

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGISİ JOURNAL OF TURKIC WORLD WOMEN STUDIES

Dergi web sayfası: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>
Journal homepage: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>

Doi: 10.5281/zenodo.14030245

Derleme makalesi • Review article

PARVİN ETİSAMİ'NİN ESERİNDE KADIN ÖZGÜRLÜĞÜ Women's Freedom In The Work Of Parvin Etisami

Mahmizar MEHDİBEYOVA*

Özet

Parvin Etisami, 20. yüzyıl Azerbaycan şiirinin güçlü temsilcilerinden biridir. Kültür ve sanatın merkezi Tebriz'de doğdu ve orada büyüdü. Bu sanatçı, kadın hakkında pek çok söz yazdı, çok anı yayımladı. Şairin şiirinin ana temalarından biri kadınların kaderi meselesidir. Parvin, İranlı kadınların zorlu yaşamını sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda derin düşünme yeteneğine sahip bir kadın olarak da algılayıp yansıtabiliyor. Parvin gerçekçi bir sanatçı gibi eserlerinde, sıradan insanların sefil yaşamı, yetimlerin içler acısı kaderi, yabancı emperyalistlere satılan nüfuzlu çevrelerin aşağılanması gibi insan yaşamının hemen her alanı tipik renklerle ustaca tasvir edilmiştir. Şairin her zaman halkın eğitime önem verdiği, mazlum ve cehalet mağduru kadınların haksızlıklarını gördüğü ve bu sefaletin ancak eğitim ve öğretimle önlenmesinin gerekliliğini gösterdiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Vatanseverlik ve hümanizm temaları, toplumsal eşitsizliğe karşı keskin protesto motifleri, gericilik ve bağımsızlık, şiirinin ideal ve sanatsal kriteri olarak alınmış ve tüm eserleri bu bakış açısıyla yorumlanmıştır. Genel olarak Yakın ve Orta Doğu'nun şiirsel rengini taşıyan, özelden ise klasik İran edebiyatının etkisi altında büyüyen ve şekillenmiş bir şairdir. Şairin her zaman halkın eğitime önem verdiği, mazlum ve cehalet mağduru kadınların haksızlıklarını gördüğü ve bu sefaletin ancak eğitim ve öğretimle önlenmesinin gerekliliğini gösterdiği eserlerinden anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vatanseverlik, kadın özgürlüğü, Sadi Şirazi.

Abstract

Parvin Etisami is one of the strong representatives of 20th century Azerbaijani poetry. He was born and grew up in Tabriz, the center of culture and art. This artist wrote many lyrics about women and published many memoirs. One of the main themes of the poet's poetry is the issue of women's fate. Parvin is able to perceive and reflect the difficult life of Iranian women not only as a poet, but also as a woman with the ability to think deeply. Parvin, like a realistic artist, in her works, almost every aspect of human life, such as the miserable life of ordinary people, the deplorable fate of orphans, the humiliation of influential circles sold to foreign imperialists, is skillfully depicted with typical colors. It is understood from his works that the poet always attaches importance to public education, sees the injustices of oppressed women and women who are victims of ignorance, and shows the necessity of preventing this misery only through education and training. Themes of patriotism and humanism, sharp protest motifs against social inequality, reactionism and independence were taken as the ideal and artistic criteria of her poetry, and all her works were interpreted from this perspective. She is a poet who bears the poetic color of the Near and Middle East in general, and who grew up and was shaped under the influence of classical Iranian literature in particular. It is understood from his works that the poet always attaches importance to public education, sees the injustices of women who are oppressed and victims of ignorance, and shows the necessity of preventing this misery only through education and training.

Keywords: Patriotism, women's freedom, Sadi Shirazi.

Giriş

İran (Fars) şiiri, sahip olduğu tarihsel geçmişi, engin boyutlar ve zengin dağarcığı ile birlikte dünya edebiyatını özellikle doğu edebiyatını etkilemiştir. Türkiye de İran edebiyatından ve şiirinden fazlaca etkilenmiştir. İranlı şairlerin önemli isimlerinde biri de kadın şairlerden Parvin Etisami'dir (<https://www.dutlukdergi.com>). 1907 yılında İran'ın Tebriz ilinde doğan Parvin Etisami bu ülkenin yetiştirdiği, İran edebiyatının önemli kadın şairlerinde biridir. Şair ve edebiyatçı bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ailenin bu özelliği Pervin'in düşünce

* Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru/AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan E-mail: mehdibeyovamahmizer@gmail.com./ ORCID ID:0000-0001-8371-0793

hayatını etkilemiş, Fars ve Arap edebiyatını babasından öğrenmiştir. Tahran Amerikan kolejini bitiren Pervin, 1934 yılında yakın akrabalarından birinin oğlu ile evlenmiştir. Evlendikten sonra eşi ile birlikte Kirmanşah şehrine taşınmıştır. Ancak evliliği çok kısa sürmüş eşinden ayrılınca baba evine geri dönmüştür. Pervin 1941 yılında tifo hastalığına yakalanmış ve kısa süre sonra hayatını kaybetmiştir. 15 Mart her yıl Parvin Etisami günü olarak kutlanmaktadır (Salmanı, 2018:79; <https://www.aup.nl/en/book/9789087284121/parvin-etesami>; <https://tr.irancultura.it/%C5%9Fair-parvin-etesaminin>).

Doğumu İran'da Meşrutiyet dönemine denk gelmiş olan Pervin Etisami'nin ölümü de ülkeyi Müttetik ülkelerinin işgal ettiği yıllara çok yakındır. Bu zaman diliminde dünya ile birlikte İran'da yaşanan savaş süreci karmaşık bir süreçtir. Araştırmalar bu süreçte İran'da edebi açıdan ise gelenekselden, moderniteye geçişin yaşandığı dönem olduğunu göstermektedir. Parvin Etisami, İran klasik edebiyatının son parlak isimlerindedir. Eserlerine baktığımızda, bütün şiirleri "Divan" isimli kitabında toplanmıştır (Salmanı, 2018:79). Bu çalışmada şairin kadın özgürlüğü anlayışı kaleme alınacaktır.

1. Parvin Etisami ve Kadın Özgürlüğü

Güney Azerbaycan edebiyatının seçkin temsilcilerinden biri olan Parvin Etisami, öğretici mısraları ve düşündürücü şiirleriyle sadece İran'da değil, Yakın ve Orta Doğu'nun birçok ülkesinde büyük üne kavuşmuştur. Eserinde, antik ve ortaçağ şairleri Nasır Hüsrev, Sanai Gaznevi, Nizami Gencevi, Envari Abiverdi, Celaleddin Rumi, Sadi Şirazi ve diğer birçok ileri gelenin sanatsal mirasını derinlemesine incelemiş ve döneminin güncel konularını ele alırken onlardan yararlanmış. Parvin'in edebi mirasının örneklerinin neredeyse tamamı tematik olarak gruplandırılmış, "Olağanüstü temsil ustası", "Gericiliğe ve toplumsal eşitsizliğe karşı protesto", "Kadın hayatının tasviri", "Yoksulların hayatının tasviri", "Halk", "Vatandaş Şair" gibi başlıklar altında çalışmaları yapılmıştır.

Parvin Etisami yüksek düşünceleri ifade eden şiirler yazmış, dolayısıyla derin, samimi ve eksiksiz eserler, halkın ruhuna tercüman olmuştur. Vatansızlık ve hümanizm temaları, toplumsal eşitsizliğe karşı keskin protesto motifleri, gericilik ve bağımsızlık, Parvin'in şiirinin ideal ve sanatsal kriteri olarak ele alınmış ve tüm eserleri bu bakış açısıyla yorumlanmıştır (Novruzova,2007):

"Sanki İran'daki bir kadın daha önce İranlı değildi.
Üzölmek ve perişan olmaktan başka mesleği yoktu.
Hayatı ve ölümü yalnız geçecekti."

Şair eski gelenek ve göreneklerin demir pençesine hapsolmuş, haklarından mahrum İranlı kadınların zorlu yaşamını büyük bir ustalıklarla yazdı. Derin bir heyecan ve yüksek sanatkârlıkla yazdığı bu eserlerde şair, kişisel sıkıntılarını dile getirir gibiydi. Eserlerinde, sıradan insanların sefil yaşamı, yetimlerin içler acısı kaderi, yabancı emperyalistlere satılan nüfuzlu çevrelerin aşağılanması gibi insan yaşamının hemen her alanı tipik renklerle ustaca tasvir ediyordu. Parvin Etisami, genel olarak Yakın ve Orta Doğu'nun şiirsel rengini taşıyan, özelde ise klasik İran edebiyatının etkisi altında büyüyüp şekillenmiş bir şairdir. O en eski yazı olarak kabul edilen Horasan alfabesini kullanmıştır. Şairin kullandığı formlar çoğunlukla klasik edebiyattan alınmış olsa da, çağının çağdaşlarını ilgilendiren en önemli meselelerini şiirsel bir dille ifade etmeyi başarmış ve sosyal hayatın taleplerine bu formlarda cevap vermeye çalışmıştır.

Benzersiz yaratıcı özelliklere sahip sanatçılardan biri gibi şiirleriyle Güney Azerbaycan edebiyatının hazinesine yeni inciler kazandıran yazarın yaşam dönemi Rıza Şah diktatörlüğü yıllarına rastlamaktadır. Bu dönemde Farrukh Yazdi, Mirzadeh Eshqi, Abulqasim Lahuti gibi Parvin de belli bir rol oynadı. Çünkü bir yandan Rıza Şah'ın acımasız terörü, diğer yandan iç gerici güçlerin baskısı, yoksul, çalışkan kitlelerin durumunu son derece zorlaştırdı. Elbette halkın bu zor durumu İran'ın ilerici halkını, yazarlarını ve şairlerini düşünmeden edemedi. Şairin her zaman halkın eğitimine önem verdiği, mazlum ve cehalet mağduru kadınların haksızlıklarını gördüğü ve bu sefaletin ancak eğitim ve öğretimle önlenmesinin gerekliliğini gösterdiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Temsillerinde gerici güçlere ve toplumsal eşitsizliğe yönelik keskin bir eleştiri ustalıklarla sunulur. Temsiller şairin yaratıcılığının büyük bir kısmını kapsar. "Bu kadar güzel ve derin bir temsili yazan Parvin kadar ikinci bir şairi göstermek çok zordur. Bu manada o sadece kendi zamanının değil, halkının da tek şairidir" (Mehdibeyova, 2020). Parvin, doğası gereği betimleyici ve hacmi çok büyük olmayan, hiciv ve müstehcen içeriğe sahip 100'den fazla temsilde, şiirsel genellemelerle kendisi için belirlediği hedefi özlü bir şekilde verebilmiştir. 20. yüzyılın başlarında kadın özgürlüğü meselesi İran edebiyatının en önemli konularından biriydi. Pek çok önde gelen

şair, yazar ve hatta tanınmış kişi, kadın hakları konusunu düşünmüş ve eserlerinde defalarca dile getirmiştir.

Bu sanatçılar arasında Abulgasim Lahuti, Mirzadeh Eşkin, Malikushshuara Bahar, Yahya Devlatabadi, Nijat Khalkhali ve Adibulmalik'in faaliyetleri daha dikkat çekici ve tutarlıydı. Bu şairler, o dönemin edebiyatının önemli konuları olan iç tepki ve emperyalizme karşı mücadele motiflerine eserlerinde geniş yer verdikleri için kadın özgürlüğü konusunda da oldukça duyarlıydılar. Hümanist bir şair olarak Parvin Etisami, İranlı kadınlar da dâhil olmak üzere tüm Müslüman kadınların köle yaşamının tüm zorluklarını ve yoksunluklarını görmüş ve duymuştur. İranlı kadınların kötü durumları ve kanunsuzlukları şairi derinden sarsmış, bu duygular hüznünlü şiirlere dönüşerek kitlelerin yüreklerini yaralamıştır.

Şair, İslam dünyasında kadınların köleleştirilmesini dönemin en çirkin ve dayanılmaz toplumsal baskıları olarak değerlendirmiş ve buna karşı çıkmıştır. Kadın haksızlığı konusunda yazdığı eserler, sanatsal ve felsefi kapsamıyla aynı konuda yazan diğer yazarların eserlerinden farklılığı göstermektedir. Şair her türlü kalıp ve slogandan kaçınmış, konunun tarihi ve toplumsal kökenlerini incelemiş, kadın güzelliğinin yarattığı aile ve milli değerlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Meşruta döneminde yayınlanan bir dizi gazete ve dergi, sayfalarını kadınların özgürlüğü konusuna ayırdı" (Jalal giziS, 2020). Bu dönemde çocukların ve kadınların eğitimi konusunda yazıların yayımlandığı çok sayıda gazete ve dergi çıktı. Böyle bir gazete 1910'un başlarında yayımlandı. Hatta bazı açık fikirli aydın kadınlar, gazete ve dergilerin editörlük işlerini üstlendiler ve İranlı kadınların haklarını savunmak için medyayı keskin bir silah olarak kullandılar. Meşruta devrimi sonrası ve Birinci Dünya Savaşı sırasında gazete ve dergilerde kadın özgürlüğü konusunun, birçok şair ve yazarın kendi yüzyıllarının böylesine önemli bir olayına kayıtsız kalamaması doğaldır. Bu konunun öyle ya da böyle yaratıcılıklarına yansımaları gerekiyordu.

Kadın meselesi Arif Gazvini'nin ve özellikle İrej Mirza'nın eserlerinde de ana meselelerden biri haline geldi. Ulusal kurtuluş hareketinin genişlemesiyle bağlantılı olarak kadın sorunu daha da geliştirildi. İran edebiyatında Rıza Şah döneminde kadın özgürlüğü meselesi daha net bir şekilde yüceltilmiştir. Çünkü o dönemde Rıza Şah kadınları başörtülerini açmaya zorladı ve bu da birçok şairin kadın meselelerini daha açık ve tam olarak yüceltmesine olanak sağladı. 1930'lu yıllarda yazan, yaratan ve İran edebiyatının en büyük kadın şairi seviyesine yükselen Parvin Etisami, çağdaşları gibi toplumsal yaşamın en önemli alanlarına dokunduğu için kadın özgürlüğü meselesine elbette kayıtsız kalamazdı.

Şairin kadınlara ithaf ettiği şiirler arasında eseri içeriği itibariyle ayrı bir önem taşımaktadır. Şair bu şiiri 1935 yılında İran'da peçesini atması vesilesiyle yazmıştır. Bilindiği gibi 1935 yılı Rıza Şah'ın kanlı yönetiminin hüküm sürdüğü en karmaşık dönemdi. Dolayısıyla hem şairler hem de edebiyatçılar açık bir şekilde konuşma ve yazma olanağından mahrum kalmışlardı. Ancak bu dönemde Parvin, istek ve hayallerini şiirler aracılığıyla cesaretle halka aktaran ilk eleştirel şair olmuştur.

Şair, şiirinde kadının haksızlığını açıkça yücelterek bilimin, bilginin ve manevi dünyanın kadının gerçek lideri ve güzelliği olduğunu göstermektedir. Parvin, şimdiki İranlı kadını geçmişin kadınıyla karşılaştırıyor. Aşağıdaki kelimeler bu karşılaştırmayı daha açık bir şekilde göstermektedir (Kasravi, 1946):

“ Sanki İran'daki bir kadın daha önce İranlı değilmiş gibi.
Karanlık ve karışıklıktan başka mesleği yoktu.
Hayatı ve ölümü yalnızlık içinde geçecekti,
Kadın o zaman kadersiz değildi peki neydi?
Hiç kimse bir kadın gibi çağların karanlığında yaşamadı,
Hiç kimse kadınlar kadar dolandırıcılık mabedinin kurbanı olmadı.
Adliyede kadının tanığı çıkmadı
Erdem okulunda kız öğrenci yoktu.”

Şiirden de anlaşılacağı üzere şair, burada İran kadınının baskılar altında yaşadığını, insan haklarından mahrum olduğunu, bilim ve eğitimin ne olduğunu bilmediğini, yüzyıllarca aşağılanma içinde yaşadığını yazmıştır.. Şair, kadınları sade ve süssüz olmaya teşvik etti. Bu vesileyle kadınlara şunu hatırlattı (Kasravi, 1946):

Sadelik, saflık ve korumanın her biri birer mücevherdir
Mücevher sadece parlak değil.
Kadının cahil olduğu yerde altın ve zîynet ne işe yarar?
Altın ve süslemeler cehalet kusurunu örten bir perde değildi.”

Şair, kadınları dış dekorasyona, süs eşyalarına ve takılara bağımlı olmamaları konusunda uyarmıştır. Bilgi ve bilgeliğe sahip olmayı kadın güzelliğinin en önemli işareti olarak görüyordu. "İletişim Meleği" adlı şiirinde bu konuya değinmiş ve şöyle demiştir (Kasravi, 1946):

“ İyi bir kadının eli ve boynu için gerekenler değil,
Ona rengârenk bir mücevher yerine bilgi cevheri yakıştır.”

Görünüşe göre şair, bir kadının her şeyden önce basit olması gerektiğini gösteriyor. Bir kadın cahilse, bilimden haberdar değilse, mücevherlere, altına takılıp kalmasının hiçbir anlamı yoktur. Şair, manevi zenginliği bir kadının en önemli süsü olarak görmektedir. Dolayısıyla o hazineyi korumak için her kural ve kaideyi bilmek, açgözlülük ve tutkuların kölesi olmamak gerekir. Şair, dışarıda çarşafli olan ama gerçekte tevazu nedir bilmeyen kadınlara değinmektedir:

Gözün ve kalbin tevazu için bir perdeye ihtiyacı vardır.
Çürümüş bir örtü İslam'ın temeli değildir.”

Gördüğünüz gibi yazar, manevi saflığı ve içsel saflığı bir kadının erdemi olarak görüyor. Başörtüsünün kadının namusunu koruma aracı olmadığını söylüyor. Kadının insan toplumundaki yüksek konumunu savunması açısından onun (İletişim Meleği) şiirine dikkat edelim. Şairin bu şiirinde kadının toplumdaki eşsiz konumu çok incelikli ve sanatlı bir şekilde yansıtılmıştır. Bu şiirde Parvin, kadının toplum ve ailedeki önemli rolünü göstererek onu varoluş evinin direği olarak adlandırıyor. Kadının olmadığı evde iletişimin, samimiyetin, şefkatin olmadığını söylüyor. Bir kadının zorlu bir yolda mum gibi yanması gerektiğini söylüyor. Eğer yanmasaydı bu karanlık yolun sonunu kimse bulamazdı. Şair bu vesileyle şunları yazıyor (Kasravi, 1946):

“ Kadının olmadığı evde iletişim ve şefkat olmaz.
Kalp öldüğünde ruh da bedende ölür.
Kadın ilk günden itibaren varlık evinin temelidir.
Temeli olmayan bir ev inşa eden.
Bir kadın zorlu bir yolda mum gibi yanmasaydı
Bu karanlık yolun sonunu kimse bulamazdı.”

Parvin aynı zamanda talihsizleri, fakirleri, kimsesizleri, yetimleri ve sevgili çocukları da önemseyen bir şairdi. Onun şiirlerinde çocuklarını okşayan bir annenin duygularını hissedebiliriz. Şairin (Kara Şans) şiirine bir göz atalım. Şiire yetim bir kızın zamanla ilgili şikayetiyle başlıyor. Şiirde yetim bir kızın üvey annesinin baskısına uğradığı, incindiği, aşağılanma içinde yaşadığı anlatılmaktadır. Küçük bir kız annesi tarafından yetim kalır. Anne olan üvey annesi artık ona kendi kızı gibi davranmamaktadır. Yetim bir kız annelikten şikâyetçidir. Şair, yetim kıza acıyarak hüznü bir dille şunları yazıyor (Kasravi, 1946):

“Bu, Horoskop'un eski bir geleneğidir.
Yoksulları teorileştirmek.”

Ancak şairin burada fazla karamsar davrandığını ve yetimin başına gelen talihsizlikten yetimin kaderini sorumlu tuttuğunu da belirtelim. Ancak burada üvey annenin annelik ve genel olarak insani duygulardan yoksun olması, yaramaz doğası ve babanın uysal yapısı yetim kızı perişan etmişti. Parvin şiirine bir yetim kızın ağıtlarıyla başladığı gibi, aynı zamanda o kızın ağıtlarıyla da bitiriyor (Kasravi, 1946):

“Annem öldü ve ben zamanın girdabında dayanaksız bir gemiye döndüm.
Asıman umut dolu harman yerimi yıldırımla küle çevirdi.
Şans kupasından ne bahsedeyim, kupam kanla dolu.
Annem kolum kanadımdı, kırdı, bir kuşkanadıyla uçar.
Baştan beri karanlık değildim,
Ne yaptıysa bu kader yaptı.”

Görüldüğü gibi Parvin Etisami, (Kara Kader) adlı şiirinde üvey annenin zulmünü büyük bir acıyla anlatmıştır. Şiir yakıcı bir dille yazılmıştır. Kalp kırıcı derecede etkilidir. Kadın sorunu, kadın hakları, içinde buldukları çaresiz ve zor yaşam koşulları, bir şair olarak Parvin'i her zaman düşündürmüş, endişelendirmiştir. Şair, kadınlara doğrudan ithaf etmediği bazı şiirlerinde dahi bu konuya değinmenin kutsal bir görev olduğunu biliyordu.

Profesör İslam Garibli, Parvin Etisami'nin şiirinin ana çağrışımlarından biri olan kadınların kaderi meselesine açıklık getiriyor: "Parvin, İranlı kadınların zor zamanlarını sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda duyarlı, derin düşünen bir kadın olarak algılayıp yansıtabildi (Garibli, 2014).

Bu nedenle, Parvin'in eserlerinin çoğunda sıklıkla iki zıt kavramı kullanır: "karanlık ve ışık". Şair hiç şüphesiz karanlık derken cehaleti, ışık derken bilim ve kültürü kastetmektedir. Her zaman eğitilmiş insanları görmek istedi. Parvin Etisami'nin bu şiirsel mirası, evrensel ve insana pek çok anı yansıtan değerli sanat örneklerinden oluşuyor.

Bu çalışmanın amacı farklı alanlarda hayat mücadelesi veren kadınların toplumsal cinsiyete dayalı, psikolojik ve cinsel taciz gibi sorunlarla uğraşmakla birlikte çalışkan, yetenekli cesaretli, zekâya sahip olması ve yaşam inançları ile toplum gücüne ortak olmalarını yıllarca süre gelen ezilmişliği kurmak gücünü anlatmaktır. Çalışmanın kaynağı Güney Azerbaycan kadınlarının toplumdaki yerini ve sorunlara karşı elinden gelen mücadelesini göstermektir.

Sonuç

Güney Azerbaycan edebiyatının seçkin temsilcilerinden biri olan Parvin Etisami, öğretici mısra ve şiirleriyle Yakın ve Orta Doğu'nun birçok ülkesinde büyük üne kavuşmuştur. Şairin şiirine büyük değer veren S.A. Kesravi'ye göre, Meşruta sonrası dönemde şiirin taleplerine yaratıcılığıyla cevap veren şairlerden biri de Parvin Etisami'dir. Yüksek düşünceleri ifade eden, dolayısıyla derin içerikli şiirler yazmış, samimi ve eksiksiz eserler halkın ruhunun tercümanı olmuştur. Şair eski gelenek ve göreneklerin demir pençesine hapsolmuş, haklarından mahrum İranlı kadınların zorlu yaşamını büyük bir ustalıkla yazdı. Derin bir heyecan ve yüksek sanatkârlıkla yazdığı bu eserlerde şair, kişisel sıkıntılarını dile getirir gibiydi. Parvin gerçekçi bir sanatçıdır. Eserlerinde, sıradan insanların sefil yaşamı, yetimlerin içler acısı kaderi, yabancı emperyalistlere satılan nüfuzlu çevrelerin aşağılanması gibi insan yaşamının hemen her alanı tipik renklerle ustaca tasvir ediliyor.

Parvin Etisami, genel olarak Yakın ve Orta Doğu'nun şiirsel rengini taşıyan, özelde ise klasik İran edebiyatının etkisi altında büyüyen ve şekillenmiş bir şairdir. Eserinde, antik ve ortaçağ şairleri Nasır Hüsrev, Sanai Gaznevi, Nizami Gencevi, Envari Abiverdi, Celaleddin Rumi, Sadi Şirazi ve diğer birçok ileri gelenin sanatsal mirasını derinlemesine incelemiş ve döneminin güncel konularını ele alırken onlardan yararlanmıştı.

Benzersiz yaratıcı özelliklere sahip sanatçılardan biri gibi, şiirleriyle Güney Azerbaycan edebiyatının hazinesine yeni inciler kazandıran Parvin Etisami'nin yaşam dönemi Rıza Şah diktatörlüğü yıllarına rastlamaktadır. Bu dönemde Farrukh Yazdı, Mirzadeh Eshqi, Abulqasim Lahuti gibi Parvin de belli bir rol oynamıştı. Çünkü bir yandan Rıza Şah'ın acımasız terörü, diğer yandan iç gerici güçlerin baskısı, yoksul, çalışkan kitlelerin durumunu son derece zorlaştırırdı. Elbette halkın bu zor durumu İran'ın ilerici halkını, yazarlarını ve şairlerini düşünmeden edemedi. Şairin her zaman halkın eğitime önem verdiği, mazlum ve cehalet mağduru kadınların haksızlıklarını gördüğü ve bu sefaletin ancak eğitim ve öğretimle önlenmesinin gerekliliğini gösterdiği eserlerinden anlaşılmaktadır.

20. yüzyılın başlarında kadın özgürlüğü meselesi İran edebiyatının en önemli konularından biriydi. Pek çok önde gelen şair, yazar ve hatta tanınmış kişi, kadın hakları konusunu düşünmüş ve eserlerinde defalarca dile getirmiştir. Bu sanatçılar arasında Abulgasim Lahuti, Mirzadeh Eşkin, Malikushshuara Bahar, Yahya Devlatabadi, Nijat Khalkhali ve Adibulmalik'in faaliyetleri daha dikkat çekici ve tutarlıydı.

Şair, İslam dünyasında kadınların köleleştirilmesini dönemin en çirkin ve dayanılmaz toplumsal baskıları olarak değerlendirmiş ve buna karşı çıkmıştır. Parvi'nin kadın haksızlığı konusunda yazdığı eserler, sanatsal ve felsefi kapsamıyla aynı konuda yazan diğer yazarların eserlerinden farklılık

göstermektedir. Şair her türlü kalıp ve slogandan kaçınmış, konunun tarihi ve toplumsal kökenlerini incelemiş, kadın güzelliğinin yarattığı aile ve milli derinliği ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

İran edebiyatında Rıza Şah döneminde kadın özgürlüğü meselesi daha net bir şekilde kutlanmıştır. Çünkü o dönemde Rıza Şah kadınları peçelerini açmaya zorlamış, bu da birçok şairin kadın meselesini daha açık ve tam olarak yüceltmesine olanak sağlamıştır. 1930'lu yıllarda yazan, yaratan ve İran edebiyatının en büyük kadın şairi seviyesine yükselen Parvin Etisami, çağdaşları gibi toplumsal yaşamın en önemli alanlarına dokunduğu için kadın özgürlüğü meselesine elbette kayıtsız kalamazdı. Parvin'e göre en asil yaratık olan kadın, tevazu hazinesidir. Dolayısıyla o hazineyi korumak için her kural ve kaideyi bilmek, açgözlülük ve tutkuların kölesi olmamak gerekir. Çünkü onun hayatını ve itibarını çalan açgözlülüğüdür. Parvin genel olarak kadınlara dürüst olmalarını ve doğru yolu izlemelerini tavsiye ediyor. İranlı kadınların zor günlerini sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda duyarlı, derin düşünen bir kadın olarak algılayıp yansıtabilmişti. Bu şiirsel mirası, evrensel, insani ve insani pek çok anı yansıtan değerli sanat örneklerinden oluşuyor.

Kaynaklar

Kesrevi S.Ə. Tehran: Der Piramune-Edebiyat Dergisi, (1946), 52.

Novruzova S. Bakü. "P"arvin Etisaminin Şiiri". (2007), 61.

Mehtibəyova Mahmizər. Pərvin Etisami Yaradıcılıqta Təmsil, Cümhuriyyət gəzəti, 10/20 (2020), 14.

Celal kızı, Bakü: Parvin Etisami'nin Hayatı ve Çalışmaları, Ulu Yayınları, 2020, 38.

Parvin Etisami. "İletişim Meleği. Divanı".

Parvin Etisami. "Divanı".

Garibli İ. Bakü. "Edebiyat Sınır Tanımiyor". 2014, 137.

Ettilet Gazete. 4/10 (1994).

Ekike Bexşayəşi, Tebriz: "Şenasnameye Bexşayəşi Dergisi, 4.

Eziz Dövlətabadi, Tebriz Universiteti Edebiyat Fakültəsi Dergisi, 3 (1339): 237.

Salmânî,,Mîlâd, "Pərvin İtisâmî; Düşüncələri və İran Şiirindəki Yeri". Kubbealti Akademi Mecmuəsi, sayı 185, yıl 47/1, Ocak 2018.

Səməd Sərdərnəyā, Tebriz: Məşəhire- Azərbaycan Dergisi, (1999): 9.

Eziz Dövlətabadi, Təbriz: Azərbaycanın söz ustaları (Katran"dan Şəhriyar"a). Studə Dergisi

İnternet kaynakları

[https://www.dutlukdergi.com/pervin-i-itisami-divani/\(30.10.2024\)](https://www.dutlukdergi.com/pervin-i-itisami-divani/(30.10.2024)).

<https://www.aup.nl/en/book/9789087284121/parvin-etisami-in-the-literary-and-religious-context-of-twentieth-century-iran> (29.10.2024).

<https://tr.irancultura.it/%C5%9Fair-parvin-etisaminin-g%C3%BCn%C3%BC/> (30.10.2024).